

Regional handlingsplan för friluftslivet – Västra Götaland

Programperiod 2021 – 2026

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Titel: Regional handlingsplan för friluftslivet – Västra Götaland
Utgivare: Länsstyrelsen Västra Götaland
Foto framsida: Jesper Anhede
Rapport: 2021:35
ISSN: 1403-168X

Mer information hittar du på: lansstyrelsen.se/vastragotaland/

Förord

År 2012 fastställdes tio mål för friluftslivspolitik. Målen handlar om att utveckla och skapa förutsättningar så att alla medborgare, i alla delar av Sverige, ska ha möjlighet att utöva friluftsliv.

Naturvårdsverket har gjort uppföljningar av friluftslivet och konstaterar att det finns mycket som kvarstår att genomföra. Naturvårdsverket är samordnande myndighet för uppföljningen som genomförs tillsammans med andra centrala myndigheter som Boverket, Folkhälsomyndigheten, Tillväxtverket, Skolverket och Skogsstyrelsen.

Länsstyrelserna har uppdraget att samordna och leda det regionala arbetet med friluftspolitik. Flertalet län har utsett friluftslivssamordnare för den uppgiften.

Viktiga aktörer i friluftsarbetet är kommunerna och friluftslivsorganisationerna. Kommunerna har ansvaret för planering av markanvändningen och har möjlighet att avsätta områden för rekreation. Föreningarna skapar engagemang och bidrar till ökad kunskap om friluftslivet.

Vi kan konstatera att det görs mycket i länet för att underlätta för friluftslivet och att allt fler har upptäckt och sätter värde på att komma ut i naturen för den dagliga motionen eller för att göra en utflykt. Inte minst blev det tydligt i samband med covid-19-pandemin då antalet besökare i naturreservaten ökade markant.

Den här regionala handlingsplanen för friluftsliv kan liknas vid ”karta och kompass”. Redskap som behövs för att förstå hur det ser ut och för att se vart vi vill komma. Vi hoppas att handlingsplanen kan bli en bra utgångspunkt för det fortsatta samarbetet och att de ansträngningar som sker ska göra skillnad för folkhälsan, engagemanget för naturen och i skolundervisningen för att nämna några områden.

Anders Danielsson

Landshövding

Lisbeth Schultze

Länsöverdirektör

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	7
1. Inledning.....	9
1.1 Handlingsplanens syfte	9
1.2 Metod	9
1.3 Bakgrund.....	10
1.3.1 Definition av friluftsliv	10
1.3.2 Den statliga friluftspolitiken	10
1.4 Övergripande mål	14
1.4.1 De tio friluftsmålen.....	14
1.4.2. Agenda 2030.....	15
1.4.3 Miljökvalitetsmålen	16
1.4.4 Folkhälsomålen.....	16
1.4.5 Grön infrastruktur	16
1.5 Friluftslivet i Västra Götalands län	18
1.5.1 Övergripande mål för länets/regionens friluftspolitik.....	18
1.5.2 Förutsättningar	18
1.5.3 Strandskyddet.....	20
1.5.4 Framtidsperspektiv	21
1.5.5 Hot mot friluftslivets utveckling	23
2 Åtgärdsplan för friluftsmålen	24
2.1 Vision för friluftslivets utveckling i Västra Götalands län	24
2.2 Övergripande strategier för utveckling av friluftslivet.....	24
2.3 Handlingsplanens tidsram.....	25
2.4 Uppföljning och utvärdering	25
3 Aktiviteter och åtgärder för respektive friluftsmål	26
3.1 Tillgänglig natur för alla	26
3.1.1 Naturvårdsverkets preciseringar	26
3.1.2 Förslag till åtgärder.....	26
3.2 Starkt engagemang och samverkan	27
3.2.1 Naturvårdsverkets preciseringar	27
3.2.2 Förslag till åtgärder.....	28
3.3 Allemansrätten	29
3.3.1 Naturvårdsverkets preciseringar	29
3.3.2 Förslag till åtgärder.....	30
3.4 Tillgång till natur för friluftsliv.....	30
3.4.1 Naturvårdsverkets preciseringar	30

3.4.2 Förslag till åtgärder	31
3.5 Attraktiv tätortsnära natur	31
3.5.1 Naturvårdsverkets preciseringar	31
3.5.2 Förslag till åtgärder	32
3.6 Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling	32
3.6.1 Naturvårdsverkets preciseringar	32
3.6.2 Förslag till åtgärder	33
3.7 Skyddade områden som resurs för friluftslivet	33
3.7.1 Naturvårdsverkets preciseringar	33
3.7.2 Förslag till åtgärder	34
3.8 Ett rikt friluftsliv i skolan	34
3.8.1 Naturvårdsverkets preciseringar	35
3.8.2 Förslag till åtgärder	35
3.9 Friluftsliv för god folkhälsa	35
3.9.1 Naturvårdsverkets preciseringar	36
3.9.2 Förslag till åtgärder	36
3.10 God kunskap om friluftslivet	36
3.10.1 Förslag till åtgärder	36
3.10.2 Förslag till åtgärder	37
Referenser	38

Sammanfattning

Handlingsplanen sammanfattar det regionala friluftsarbetet men är långt ifrån en fullständig redovisning av vad som görs för att uppfylla de tio friluftsmålen.

Mycket arbete sker ideellt inom föreningslivet och då även i föreningar som inte direkt har friluftsliv som den huvudsakliga verksamheten. Kommunerna är utomordentligt viktiga aktörer och står för mycket av den infrastruktur (stigar, rastplatser, mm) som underlättar den enskildes friluftsutövande.

Skog och annan naturmark ägd av staten, bolag, stiftelser och tusentals enskilda markägare är fundamentet för friluftslivet där äganderätten och allemansrätten är vägledande för vad man får och inte får göra.

Flera olika strategier, kommunala planer, lagar och normer ger riktlinjer vid utvecklingen av friluftslivet. Naturvårdsverket, länsstyrelserna, kommunerna och Skogsstyrelsen skyddar och förvaltar naturmarker som till stor del är tillgängliga.

Samverkan mellan olika aktörer utvecklas hela tiden och där är Länsstyrelsens Regionala Friluftsråd, Tankesmedjor och digitala chatforum några exempel.

Kunskapsinsamling, information och utbildning är viktigt. Flera olika universitet bedriver forskning inom ämnet och Länsstyrelsen är med och stöttar det Mistra-program som Göteborgs universitet medverkar i. Genom besökarundersökningar kan Länsstyrelsen få in synpunkter på besökarens upplevelser i våra naturreservat.

Det finns många olika sätt att sprida information om besöksvärda platser. Webbplatser, guideböcker, digitala guider, informationstavlor och foldrar är några av de sätt som används. Turistrådet Västsverige, Västkuststiftelsen, Dalslands Turist AB, kommunerna, föreningar och Länsstyrelsen är några av avsändarna.

Slutligen görs mycket för att naturen ska vara tillgänglig för så många som möjligt genom att anlägga stigar, vandringsleder, rastplatser och toaletter för att nämna några. Något som är viktigt men som går för långsamt är att göra områden tillgängliga för människor med funktionsvariationer. Västra Götalandsregionen tar ett stort ansvar för friluftslivet och satsar ytterligare medel för att stärka och utveckla vandrings- och cykelleder. Det är också regionen som är huvudman för Turistrådet och Västkuststiftelsen. Folkhälsoarbetet är ett annat viktigt område de jobbar med.

Genom att skydda och avsätta områden som till exempel naturreservat kan värdefulla naturmiljöer bevaras som viktig resurs för friluftslivet. Länsstyrelserna, kommunerna och Skogsstyrelsen kan med stöd av Miljöbalken besluta om att skydda områden.

Länsstyrelsen har i samarbete med kommunerna, föreningarna och det regionala friluftsrådet föreslagit olika åtgärder under respektive mål. Det har skett genom Tankesmedjor, delregionala träffar, digitala och fysiska möten. Föreslagna åtgärder är en redovisning av de förslag som inkommit till Länsstyrelsen både före och efter remitteringen. För åtgärderna har olika

parter föreslagits som bedömts vara lämpliga att genomföra de konkreta åtgärderna.

Handlingsplanen remitterades till kommuner, myndigheter och föreningar i Västra Götalands län i december 2020. Remisstiden förlängdes till april 2021.

Cirka 30 kommuner har yttrat sig över handlingsplanen och alla utom tre tillstyrkte planen helt eller delvis. Tretton föreningar inkom med synpunkter och här ingår bland annat LRF Västra Götaland och Mellersta Götalands Jordägareförening. Synpunkter har även inkommit från bland annat Skara stift, Skogsstyrelsen, Göteborgsregionen och Göteborgs universitet, avdelningen för kulturgeografi. Många förslag till ändringar och komplettering inkom varav flera har implementerats helt eller delvis. Exempelvis så har åtgärder av mer övergripande karaktär sammanfattats i fyra olika riktlinjer.

1. Inledning

1.1 Handlingsplanens syfte

Handlingsplanen är tänkt att vara en plattform för arbetet med friluftslivsfrågor i länet. Handlingsplanen är inte tvingande utan ska ses som ett underlag för att beskriva och lyfta arbetet med friluftsliv som i första hand utförs av kommuner och föreningar. Planen är ett dokument som tagits fram i samverkan med kommuner och föreningar och där olika förslag på åtgärder framkommit som redovisas i planen. Åtgärdsförslagen är ett sätt att bidra till att de av regeringen beslutade nationella friluftsmålen uppnås lokalt och regionalt.

De tio friluftsmålen har ingen bortre tidsgräns och ska ses som riktmärken för det fortsatta friluftslivsarbetet på alla plan. De övergripande strategierna (se sid?) beskriver riktningen för friluftslivsarbetet och grundas på friluftsmålen och de synpunkter som framkommit i remissvaren.

Syftet med en handlingsplan för friluftslivet är att ge en överblick, visa på behov och planera för friluftslivet samt vara en idébank för olika åtgärder.

Hur kan planen användas?

- Som underlag i den kommunala och regionala planeringen.
- I vissa delar kan den användas i olika planeringsunderlag
- Som idébank på åtgärder för att långsiktigt uppnå målen för friluftslivet.
- Som underlag för samverkan och dialog i olika projekt och processer.

1.2 Metod

Denna handlingsplan är framtagen tillsammans med kommuner, föreningar, regionalt friluftsråd och övriga deltagare som deltog på tankesmedjan för friluftsliv 2019. Under vintern 2018/2019 anordnade Länsstyrelsen tre delregionala träffar med fokus på att ta fram åtgärdsförslag. Totalt deltog 60 personer från kommunerna på dessa träffar. Under 2020 inbjöds föreningar vid två tillfällen för liknande frågor. Totalt deltog 14 personer från föreningslivet. I handlingsplanen sammanställdes alla olika åtgärder och har därefter varit ute på remiss till ett stort antal intressenter (ca 800 adressater) med förhoppningen att få ännu fler delaktiga i processen. Dokumentet ska vara levande och kan komma att revideras med jämna mellanrum.

Vilka frågor är viktigast för att skapa ett hållbart friluftsliv?

Figur 1. Under Regionala Tankesmedjan för friluftsliv som Länsstyrelsen arrangerade under hösten 2020 kom följande resultat fram. Totalt svarade 69 personer. Det är tydligt att grönområden behöver säkras för att tillgängliggöra friluftsliv. En bättre samverkan mellan olika aktörer är också viktigt att fokusera på.

1.3 Bakgrund

1.3.1 Definition av friluftsliv

Naturvårdsverkets definition av friluftsliv är: ”vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling”.

1.3.2 Den statliga friluftspolitiken

Friluftslivet ger oss hälsa, naturförståelse och regional utveckling. Det finns mångaaktörer i samhället som arbetar för att utveckla friluftslivet. Naturvårdsverket verkar för att förutsättningarna för friluftslivet bevaras och utvecklas. På regeringens uppdrag samordnar de myndigheternas arbete.

Målet för friluftslivspolitiken är att stödja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund. Friluftslivet är brett och spänner över flera politikområden som; naturvård, regional tillväxt, jordbruk, skog, landsbygdsutveckling, folkhälsa, utbildnings- och forskningspolitik. Politikens ambition sammanfattas i de tio friluftslivsmålen. Länsstyrelsen har de senaste åren tilldelats medel för att driva friluftslivsarbetet regionalt. Bidrag och stöd för konkreta åtgärder är för närvarande begränsade men finns som LONA-bidrag och för närvarande inom landsbygdsstöden.

1.3.2.1 Länsstyrelsens ansvar

Länsstyrelsernas uppdrag enligt regleringsbrevet för budgetåret 2021:

Länsstyrelserna ska samordna och leda det regionala arbetet med friluftslivspolitiken i samverkan med Skogsstyrelsen, kommunerna och andra berörda aktörer. Länsstyrelserna ska redovisa vilka åtgärder som har genomförts för att stärka arbetet med tätortsnära natur och för att målen för friluftslivspolitiken ska få ett ökat genomslag (skrivelse 2012/13:51, bet. 2012/13:KrU4, 2012/13:278). Uppdraget ska redovisas till Naturvårdsverket, med kopia till regeringen (Miljödepartementet), senast den 15 februari 2022. Redovisningen ska utformas efter hörande av Naturvårdsverket.

Länsstyrelsen har under flera år genomfört olika åtgärder för att stärka arbetet med friluftslivsmålen för att de ska få ett ökat genomslag inom bland annat samhällsplanering, utvecklings- och tillväxtarbete samt naturvårdsarbete. Stora insatser har lagts på bland annat temadagar, regionala tankesmedjor, delregionala träffar, nyhetsbrev, samverkan med andra län och centrala myndigheter. Nu är det hög tid att också utforma en regional handlingsplan för att strukturera det fortsatta arbetet så att rätt insatser och prioriteringar kan ske framöver.

Länsstyrelsen förvaltar två naturum i länet. Ett ligger på Syd-Koster och det andra vid Hornborgasjön. Här bedrivs verksamhet som har koppling till undervisning och friluftsliv och är Länsstyrelsens ansikte utåt. Dessutom finns Naturum Vänerskärgården som drivs av Lidköpings kommun.

Regional fysisk planering handlar om att på en övergripande nivå samordna och utreda frågor av regional betydelse. Med regional fysisk planering kan lokala planeringsfrågor placeras i ett större sammanhang. Länsstyrelsen har ansvaret för att sammanställa vilka regionala planeringsunderlag som finns.

Samhällets ökade komplexitet innebär att det behövs en bättre överblick av större geografiska områden. Att samverka över administrativa gränser och planeringsområden blir därför allt viktigare. Det kan finnas behov av en regional bild för och gemensamma förhållningssätt till fysiska strukturer i länet. En gemensam bild över regionens potential och framtida utveckling kan stärkas i arbetet med bebyggelseutveckling, utveckling av kollektivtrafik och vid infrastruktursatsningar för transporter.

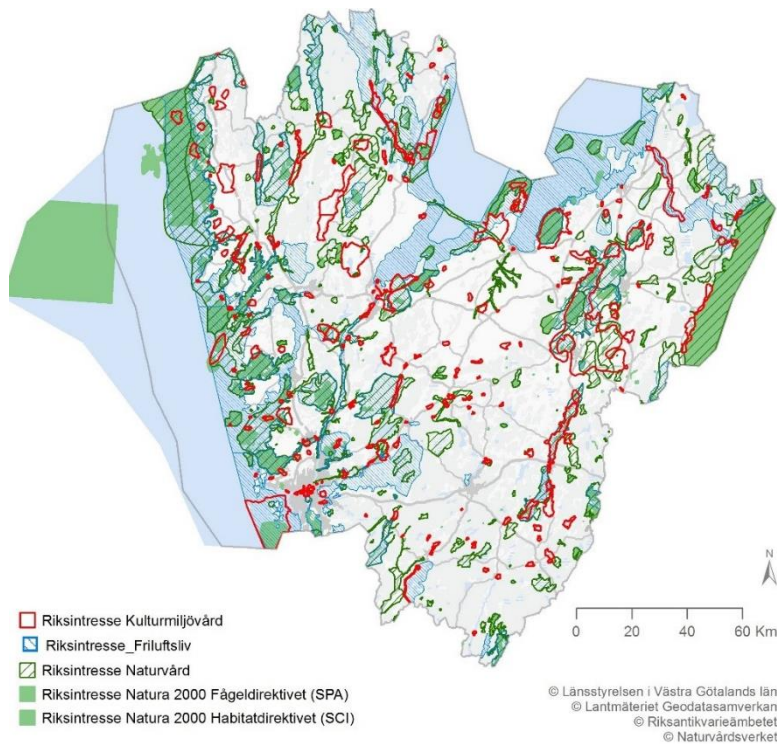
Länsstyrelsen arbetar för att förverkliga jordbrukspolitiken genom att bland annat ge stöd för landsbygdsutveckling som ger möjlighet till turism och en levande landsbygd.

1.3.2.2 Kommunernas ansvar

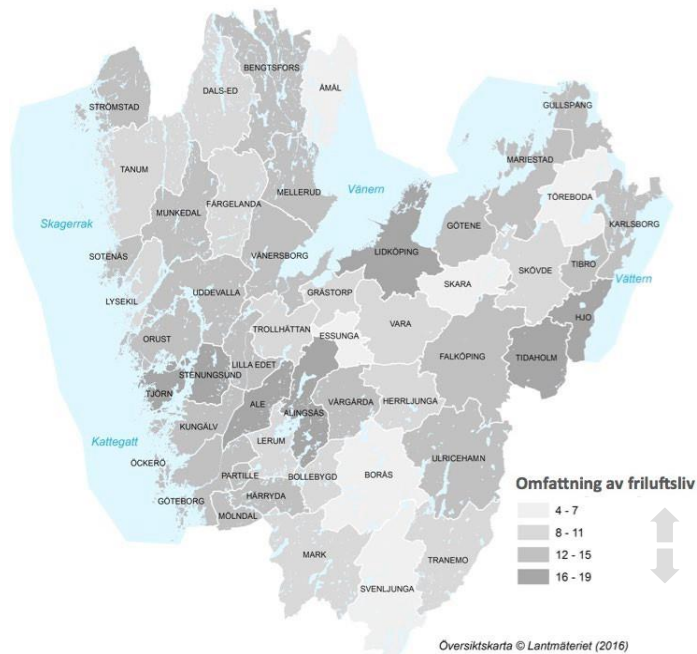
Kommunen har ansvar för den fysiska planeringen inom kommunen och har som uppgift att reglera användningen av mark och vatten. Det är kommunen som bestämmer hur mark ska användas och bebyggas och brukar kallas det kommunala planmonopolet. Det finns tre typer av kommunala fysiska planer med vilka kommunen kan styra mark- och vattenanvändningen: *översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser*. Av dessa är det detaljplanen som ger byggrätter. Översiktsplanen är vägledande. Områdesbestämmelser används inte så ofta, men de kan användas för att reglera grundragen i mark- och vattenanvändningen inom ett område.

I kommunernas översiktsplaner ska det även framgå hur man ska beakta de värden som finns utpekade i olika riksintressen, där Riksintresse Friluftsliv är ett exempel.

Utöver den fysiska planeringen har kommunerna stort inflytande över var och hur friluftsliv kan bedrivas i kommunen. Ofta finns särskilda friluftsområden, parker och tätortsnära områden utpekade där olika former av friluftsliv kan bedrivas.

Figur 2 Riksintressen för bevarande är viktiga för att säkerställa grön infrastruktur.

Figur 3 Västra Götalands län med dess kommuner och hur mycket poäng respektive kommun fått i bedömningen av friluftslivets omfattning i översiktsplanerna.
 Källa: "Friluftsliv i översiktsplaner", Simon Rasmusson 2017

Kommunerna sköter själva eller överlåter skötsel till kommunala bolag och ideella föreningar för att tillgodose friluftslivets behov. Sätten att tillgodose

möjligheter till friluftslivet ser väldigt olika ut mellan olika kommuner beroende på vilka resurser och viljeinriktning som finns.

1.3.2.3 Regionens ansvar

Folkhälsoarbetet i regionen/länet leds av Västra Götalandsregionen, där idrott, motion och friluftsliv framhålls som viktiga faktorer. Regionen stödjer många projekt där ledutveckling är ett exempel. Regionen ger också uppdrag för att kartlägga viktiga platser för friluftslivet längs kusten. De ansvarar också för den tillgänglighetsdatabas som finns på deras hemsida.

1.3.2.4 Skogsstyrelsens ansvar

Skogsstyrelsens uppdrag är bland annat att värna skogens sociala värden för rekreation, friluftsliv, folkhälsa och naturturism. De ska verka för att skogar med höga sociala värden ska få en skötsel så att natur- och kulturmiljövärden liksom möjligheterna till rekreation bevaras och utvecklas långsiktigt.

Myndigheten använder i sin kommunikation skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn. Dessa målbilder ger vägledning om hur miljöhänsyn bör tas vid planering och genomförande av skogsbruksåtgärder i produktionsskog. Målbilderna är framtagna i bred samverkan med utgångspunkt från rådande skogspolitik och bästa tillgängliga kunskap för användning i praktiskt skogsbruk. Målbilderna är något att sträva efter och de ska användas anpassat till varje områdes särskilda förutsättningar.

Målbilderna är ordnade i en trappa, och omfattar:

- kommunikation,
- närskogar,
- friluftsskogar,
- uppehållsplatser samt
- stigar och leder.

Figur 4. Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder. Källa: Skogsstyrelsens webbplats

Ovanstående bild är en sammanfattning av målbilderna för hänsyn till friluftsliv och rekreation. Trappan illustrerar att målbilderna överlappar och kompletterar varandra och varje trappsteg innebär en större betydelse av hänsynstagande till friluftsliv och rekreation. Kommunikation är en viktig komponent i alla målbilder. Avsättningar för friluftsliv är ett kompletterande verktyg som kan användas när upplevelsevärdena är särskilt höga.

De ska främja dialog mellan markägare och nyttjare för att minimera konflikter mellan olika intressen. Skogsstyrelsen ger också råd kring sociala värden och arbetar med frågan inom ramen för Skogen i skolan. I skogar med höga sociala värden kan kommunen eller Skogsstyrelsen teckna naturvårdsavtal med markägaren.

1.3.2.5 Föreningslivet

Runt om i landet engagerar friluftorganisationer 1,6 miljoner medlemmar i närmare 900 lokala och regionala föreningar, Sverige har en lång tradition av föreningsliv för olika intressegrupper som vilar på demokratiska principer. Stora delar av föreningarnas arbete bygger på frivillighet och det ideella arbetet är oftast en förutsättning för deras verksamheter. Sveriges friluftorganisationer är fristående från varandra men med ett gemensamt mål – att erbjuda aktiviteter som främjar friluftsliv och folkhälsa. Hos dem finns det aktiviteter för alla smaker och över hela landet. Oavsett om man är nybörjare eller vana friluftsutövare. Den samlade kunskap om friluftsliv som dessa organisationer besitter är mycket stor.

1.3.2.6 Allemansrätten och äganderätten

Allemansrätten gör att vi alla har tillgång till naturen, men där ingår såväl rättigheter som skyldigheter. Det innebär att ta ansvar för natur och djurliv och visa hänsyn mot markägare och andra besökare. Läs mer vad som gäller inom allemansrätten på bland annat Naturvårdsverkets webbplats eller i boken "Allemansrätten" – vad säger lagen, Bertil Bengtsson. ISBN 91-620-8161-6.

1.3.2.7 Lagar och konventioner

Det finns flera olika lagar och konventioner, gällande till exempel diskriminering, barnperspektivet och jämställdhet som samtliga organisationer och myndigheter måste förhålla sig till i sin verksamhet.

1.4 Övergripande mål

Att uppnå de nationella friluftsmålen regionalt.

1.4.1 De tio friluftsmålen

Sedan 2012 finns det tio friluftslivsmål framtagna inom friluftslivspolitiken. Målen gäller tills vidare.

Figur 5. Friluftsmålen.

Ansvar för att genomföra och följa upp friluftslivspolitiken delas mellan flera olika myndigheter. Naturvårdsverket har ansvaret att samordna det nationella

friluftslivsarbetet mellan olika myndigheter, detta sker bland annat via ”Myndighetsnätverket för friluftsliv”.

På regional nivå ansvarar länsstyrelserna i respektive län för att samordna arbetet med friluftslivsmålen. 2015 genomförde Naturvårdsverket tillsammans med övriga berörda myndigheter en uppföljning av friluftslivspolitikens mål. ”Friluftsliv för alla.

- Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitikerna.”¹

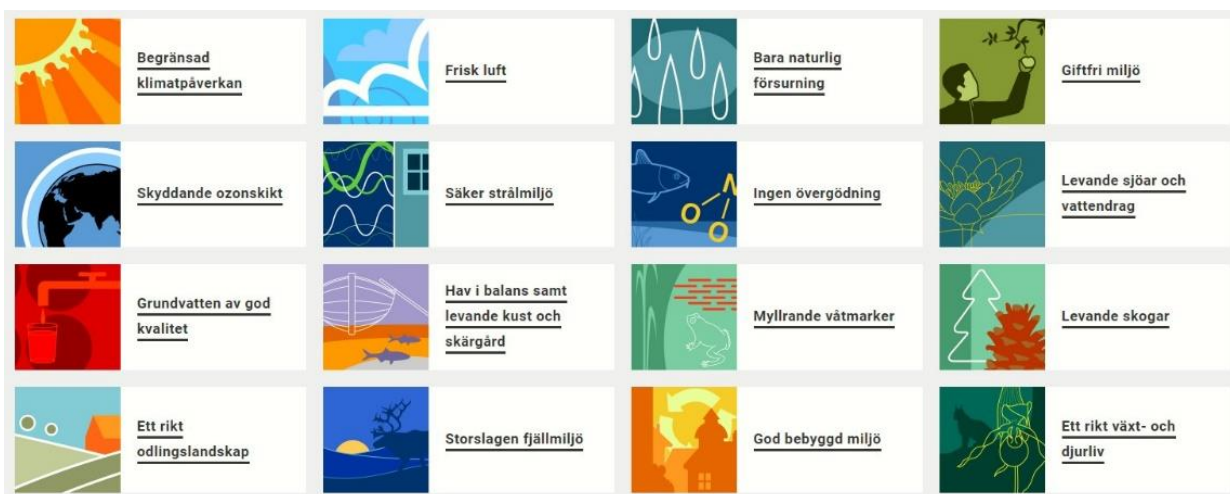
1.4.2. Agenda 2030

Friluftsliv anknäver till flera av de globala målen för hållbar utveckling, Agenda 2030. Friluftsliv är en viktig faktor för människors välbefinnande och hälsa (mål 3 om God hälsa och välbefinnande) och tillgången till gröna miljöer uppmärksammas mål 11 om Hållbara städer och samhällen, mål 14 om Hav och marina resurser och mål 15 om Ekosystem och biologisk mångfald. Arbetet med friluftsliv bidrar även till mål 4 God utbildning för alla, 5 Jämställdhet, 9 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur, 10 Minskad ojämlikhet, 12 Hållbar konsumtion och produktion samt 16 fredliga och inkluderande samhällen.

Figur 6. Agenda 2030 globala mål.

1.4.3 Miljökvalitetsmålen

Figur 7. Miljökvalitetsmålen.

Miljömålssystemet består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt ett antaletappmål inom områdena avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen, hållbar stadsutveckling, luftföroreningar och klimat. Sveriges miljömål är det nationella genomförandet av den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen. Miljömålet "God bebyggd miljö" är kanske det mål som friluftslivet har störst koppling till.

1.4.4 Folkhälsomålen

Våren 2018 beslutade regeringen om nya folkhälsomål, där bland annat behovet av tillgång till grönområden i tätorter och i skolmiljöer lyfts. Forskningen² slår fast att vistelse i skog och mark är positivt för välbefinnandet och naturrecreation på recept har börjat införas i vissa regioner. Det övergripande målet för folk-hälsopolitiken omformuleras med ett tydligare fokus på jämlik hälsa. Det nationellamålet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Målet innebär att statliga myndigheter som har uppgifter eller verksamhet som påverkar folkhälsan ska beakta effekterna på folkhälsan.

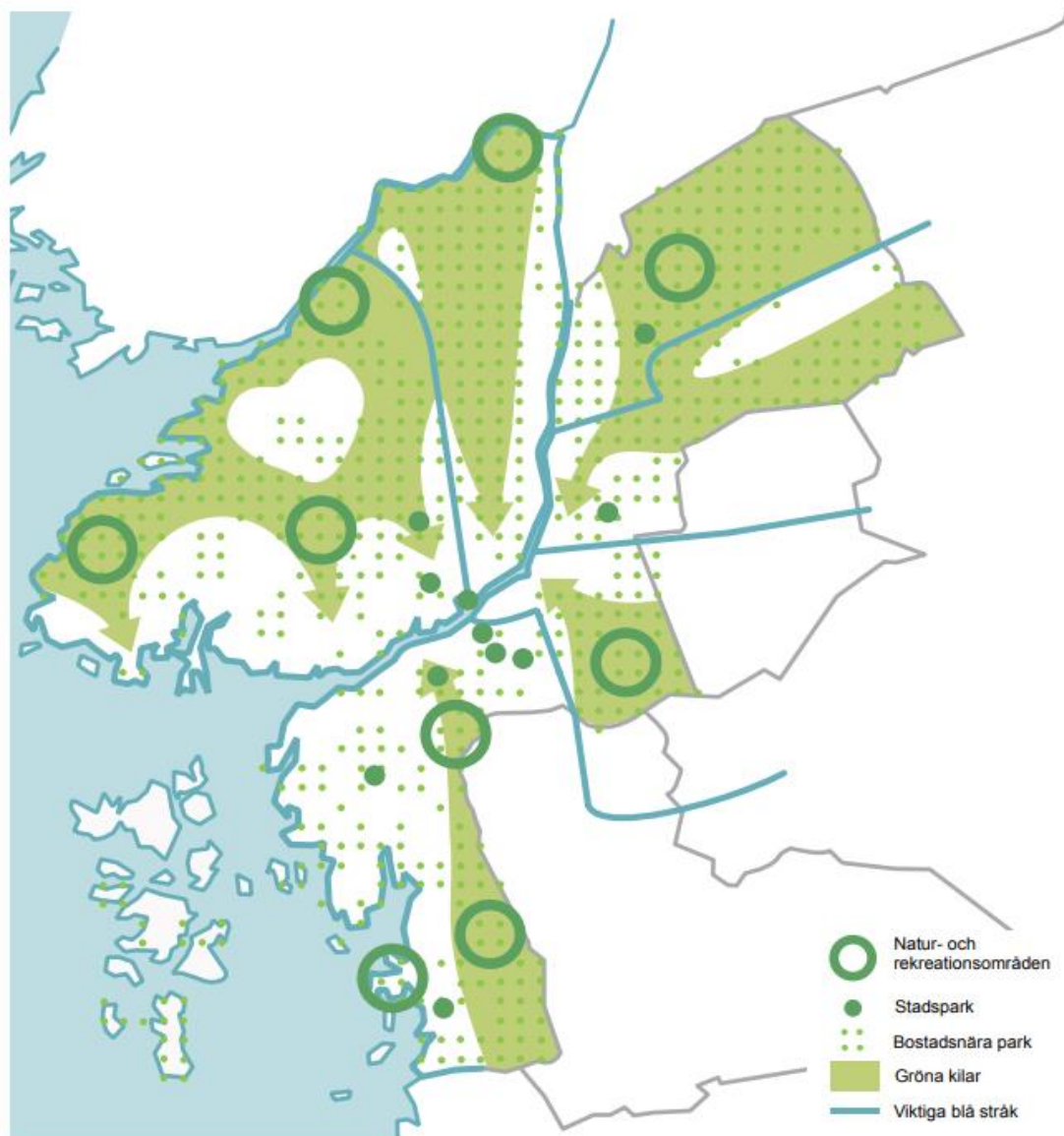
1.4.5 Grön infrastruktur

Grön infrastruktur är nätverk av natur som bidrar till goda livsmiljöer för växter och djur och till människors välbefinnande. En fungerande grön infrastruktur är en förutsättning för friluftslivet och miljömålen. Handlingsplanen för grön infrastruktur kan bidra med kunskapsunderlag som visar på landskapets potential för friluftsliv. Detta underlag kan utvecklas ytterligare i arbetet med att bevara och utveckla särskilda områden som är tillgängliga och har hög kvalitet.

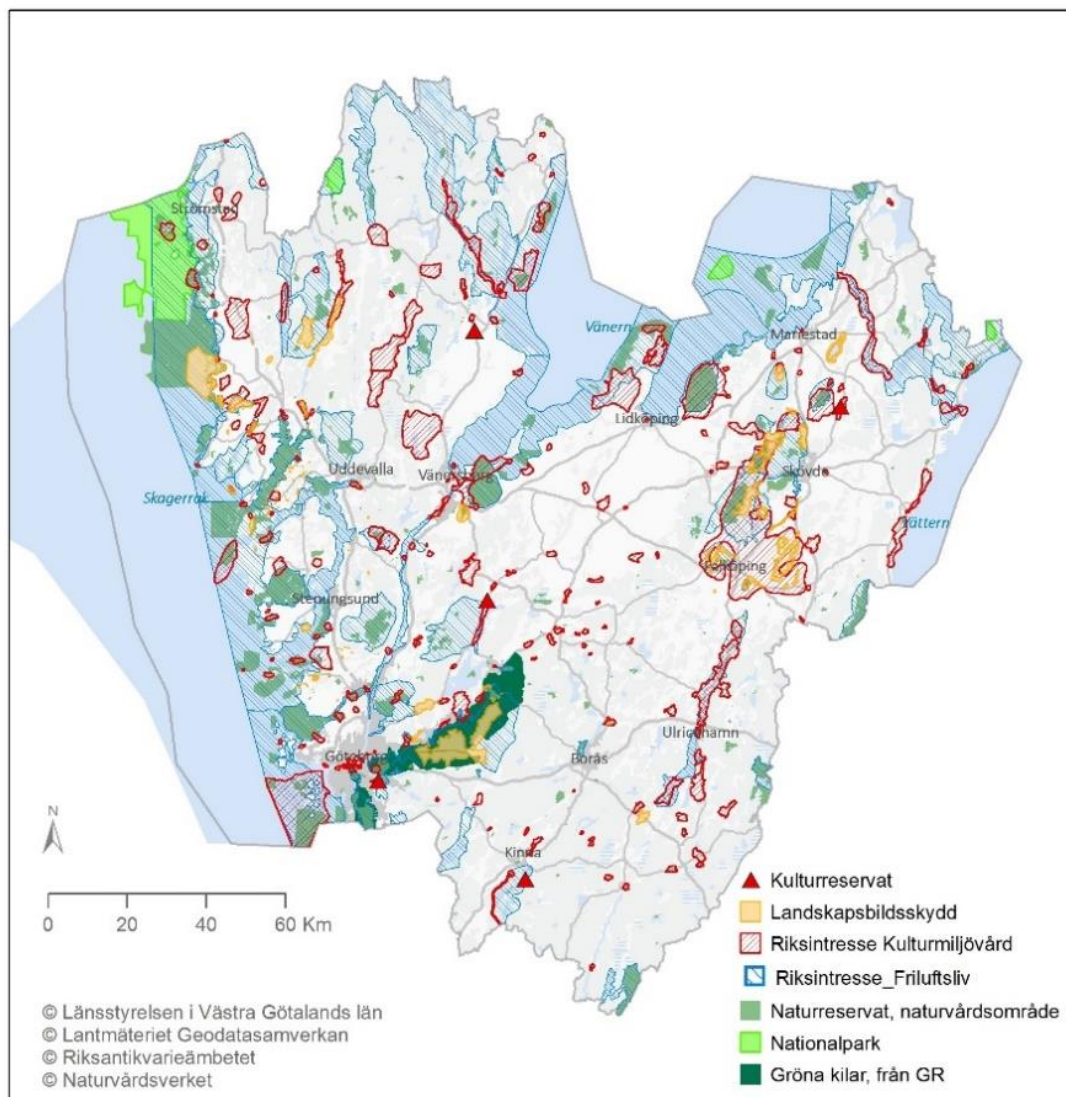
Det regionala perspektivet ger en bättre överblick över var det finns möjligheter och utmaningar och hur de bäst kan utvecklas eller tas om hand. Arbetet med friluftsliv i grön infrastruktur kan även hjälpa till att öka förståelsen för naturens betydelse för folkhälsa och välfärd i planering, hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling. I nulägesbeskrivningen till handlingsplanen för grön infrastruktur sammanfattas de olika naturtypernas

betydelse för friluftslivet och ges en överblick av grön infrastrukturens betydelse för friluftslivet.

Det är viktigt att se friluftslivet i både ett lokalt och regionalt perspektiv. Ett friluftslivsområdes kvaliteter och potential för olika friluftslivsaktiviteter kan öka med områdets storlek och om det ingår i en sammanhängande regional helhet. Förutsättningarna för en varierad natur ökar och påverkan från omgivningen i form av till exempel buller kan då bli lägre. Samtidigt har det lokala friluftslivet mest betydelse i människors vardag.

Figur 8. I Göteborg ska det finnas ett nätverk av grönområden som främjar friluftsliv och ett rikt växt- och djurliv. Källa: Göteborgs stad 2014.

Figur 9. Områden med höga rekreativvärden 2018. Källa: Regional handlingsplan för grön infrastruktur i Västra Götalands län.

Flera av åtgärderna som finns med i den här handlingsplanen har beröring med planen som finns för Grön infrastruktur och flera av åtgärderna ingår även där. Handlingsplanen för friluftsliv kan dock generellt sägas ta ett vidare grepp om dessa frågor.

1.5 Friluftslivet i Västra Götalands län

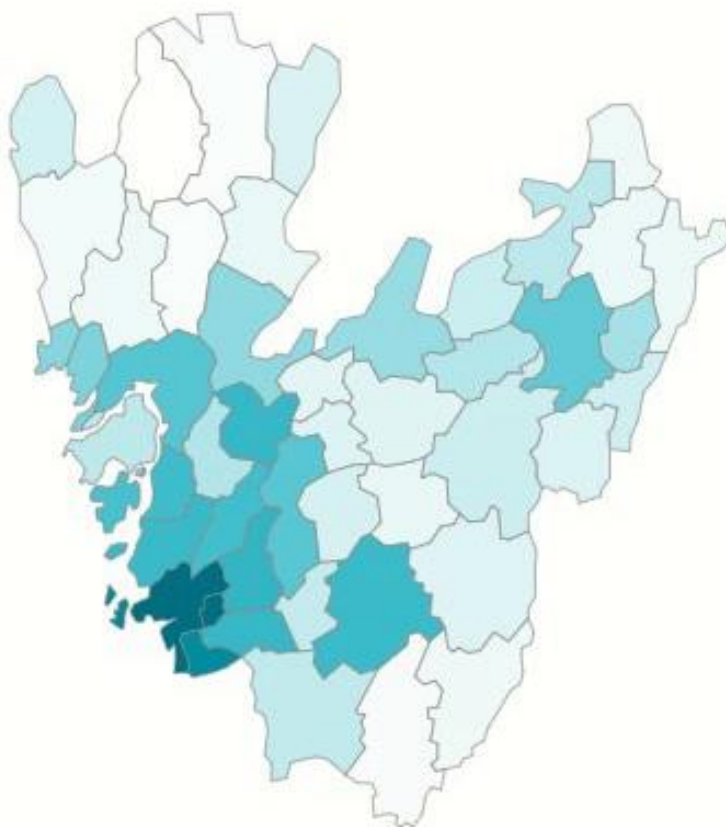
1.5.1 Övergripande mål för länets/regionens friluftspolitik

Att få fler människor att ägna sig åt olika former av friluftsliv för att kunna uppleva länets natur och sevärdheter på ett för miljön hållbart sätt och som främjar en god folkhälsa.

1.5.2 Förutsättningar

Västra Götalands län är Sveriges, till ytan, femte största län och omfattar landskapen Bohuslän, Dalsland och huvuddelen av Västergötland. Det består av 49 kommuner och har ca 1,7 miljoner invånare vilket gör det till landets näst största län sett till befolkningensmängd. Göteborg är den största staden och har en folkmängd på ca 600 000 följt av Borås med ca 114 000 och

Trollhättan med ca 59 000. De minsta kommunerna Gullspång och Dals-Ed har ca 5 200 respektive 4 800. I flertalet kommuner sker en befolkningstillväxt. Störst är ökningen i Göteborgsregionen men även kommunerna Bollebygd och Strömstad ökar stort.

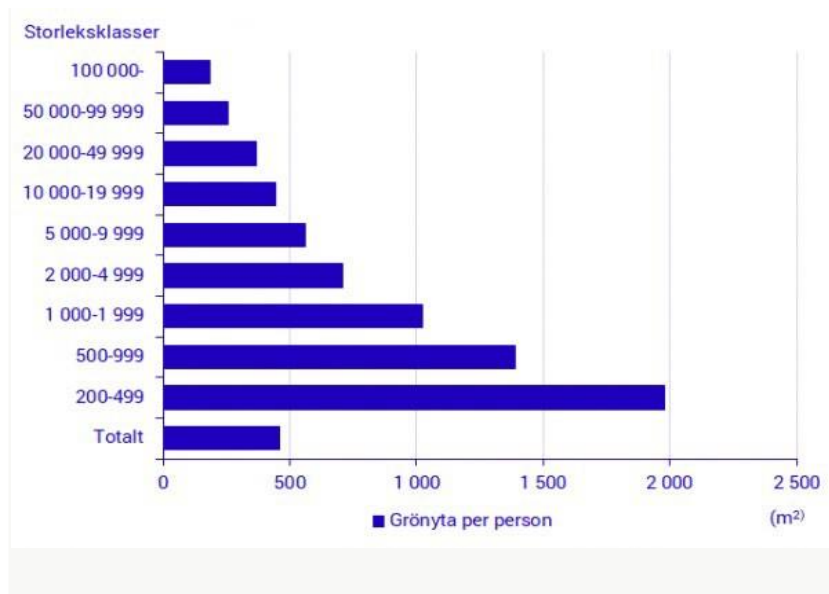
Figur 10. Befolkningstäthet, invånare per kvadrat-kilometer. Källa: Västra Götalandsregionen

Befolkningen är ojämnt fördelad över Västra Götalands yta. Cirka hälften av invånarna bor i Göteborgsregionen. Andra områden med befolkningskoncentrationer är Borås, Skövde, Trestad (Trollhättan/Uddevalle/Vänersborg). Befolkningstätheten i länet är 72 invånare per kvadratkilometer.

Göteborg har högst täthet med ca 1 300 invånare per km² och Dals-Ed lägst med knappt sju - per km². Den genomsnittliga befolkningstätheten i Sverige är 25 inv/km² och det kan jämföras med Stockholms län som har 360 och 124 för Skåne län.

Förutsättningarna för människor att ägna sig åt friluftsliv i länet får anses goda men det kan se väldigt olika ut beroende på var i länet man bor. I Göteborgsregionen är av förklarliga skäl trycket större på de grönområden som finns eftersom andelen grönyta per person är lägre här jämfört med glesbygdskommunerna. Utmed västkusten är besöksstrycket väldigt stort under en kort men intensiv period under sommaren. Under sommarhalvåret kan en kommun som Lysekil öka antalet boende med upp till 70 procent då många hus används för delårsboende.

I helåkersbygd som slätterna vid Vara och Skara och andra områden är man som friluftsidkare hänvisad till områden som inte alltid ligger i närheten av tätorten eftersom tätorterna till stor del omges av åkrar

Figur 11. Grönyta per person i tätorter år 2015 efter tätorternas befolkningmässiga storleksklasser. Källa: Rådet för hållbara städer.

1.5.3 Strandskyddet

Det finns gott om sjöar, vattendrag och långa strand- och kustlinjer i länet. Flertalet omfattas av strandskydd för att säkra allmänhetens tillgång till stränderna. Normalt är strandskyddet 100 meter på land men där stränderna bedöms som särskilt viktiga är skyddet utökat till tvåhundra och ibland trehundra meter.

Foto: Jesper Anhede

I strandskyddade områden får man normalt inte bygga eller ändra något. Det går att söka dispens från strandskyddet om det finns särskilda skäl. I de flesta fall är det som beslutar om eventuell dispens eller ej.

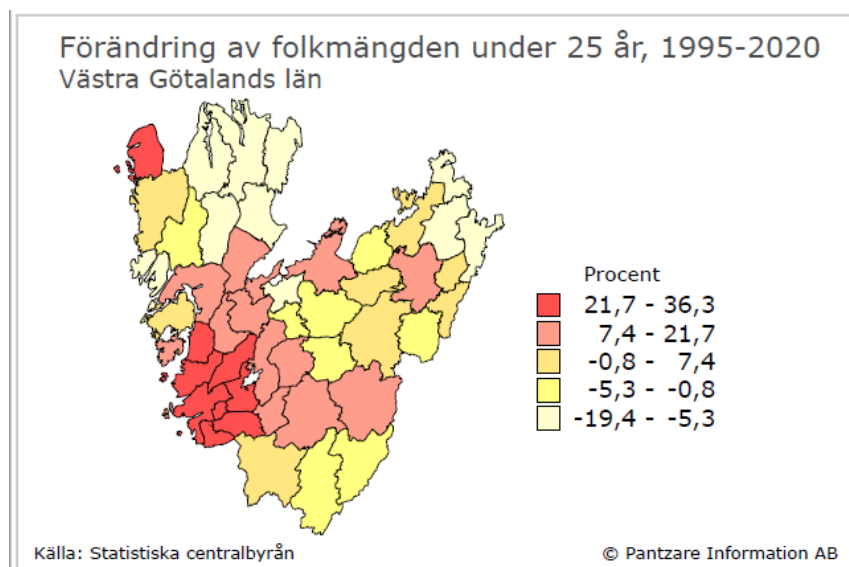
Strandskyddet är ett allmänt skydd som gäller i hela landet. Det gäller vid alla kuster, sjöar och vattendrag, oavsett storlek. Inom strandskyddsområde är det förbjudet att bland annat uppföra nya byggnader.

Det skyddade området är i vanliga fall 100 meter från strandkanten, både in på land och ut i vattnet. På känsliga platser är strandskyddet utvidgat till

maximalt 300 meter. Det gäller till exempel längs stora delar av Bohuskusten, Vänern och Vättern. På vissa platser är strandskyddet borttaget, oftast i tätorter. Länsstyrelsen kan ändra gränsen för strandskyddet, genom att utöka eller minska det.

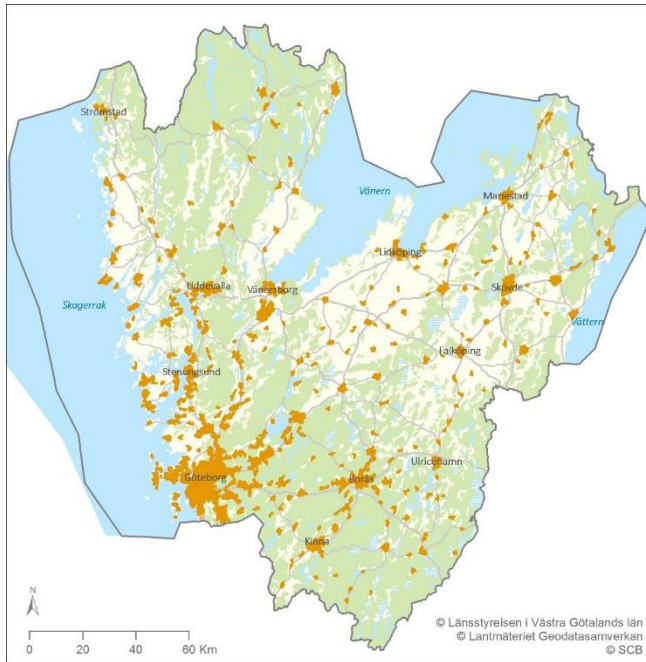
1.5.4 Framtidsperspektiv

Länets varierade geografi och en ojämnt fördelad befolkningstäthet ger olika förutsättningar för människor att bedriva friluftsliv och typ av friluftsliv, beroende på var man bor. Utmaningarna för kommunerna är att tillgodose bostadsbyggandet samtidigt som man ska värna de viktiga tätortsnära park- och naturområdena för friluftslivet. I små kommuner kan bristande resurser begränsa möjligheten att tillgängliggöra områden för friluftsliv.

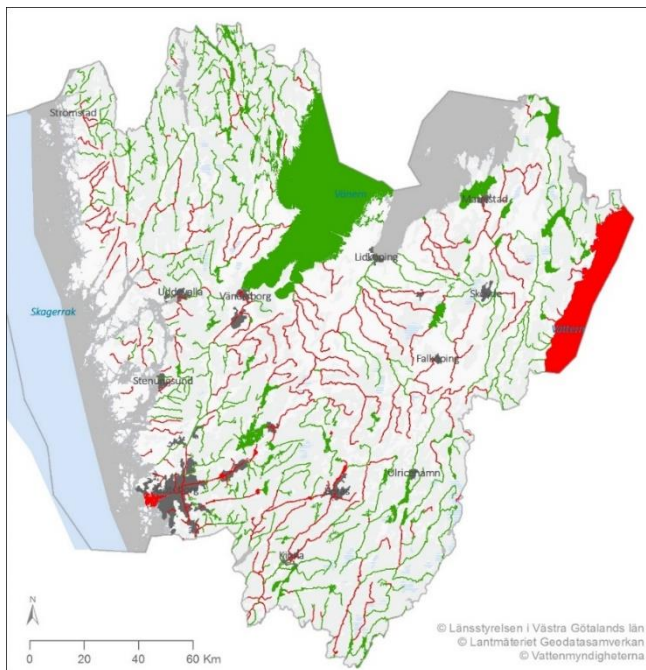

Figur 12. Folkmängdens förändring i länets kommuner under 25 år. Störst negativ utveckling har kommunerna i norr och i nordost. Källa: Statistiska centralbyrån.

Människors olika förutsättningar att bedriva friluftsliv beror också på en rad andra faktorer, av mer strukturell karaktär. Det kan handla om att möjligheterna ser olika ut sett till kön, ekonomi och etnicitet, men också utifrån funktionsvariation. Möjligheterna att bedriva friluftsliv är stora för vissa, men små för andra och det beror inte så mycket på befolkningstäthet. Kanske är det istället så att befolkningstäthet gynnar friluftslivet, i Göteborgsområdet kan en till exempel åka kollektivt till friluftsområden i en större utsträckning än i delar av länet där kollektivtrafiken är sämre. Vissa typer av friluftsliv är definitivt enklare att bedriva i regionala centra med fler besökare än i andra delar. Det kan till exempel handla om att det finns fler preparerade konstsnöspår, fler mountainbikeslingor eller fler uthyrare av utrustning.

Figur 13. Karta över tätorter i Västra Götaland. Källa: Regional handlingsplan för grön infrastruktur i Västra Götaland.

Figur 14. Karta över vattenförekomster i Västra Götalands län. Sjöar ska ha en minsta yta om 0,5 kvadratkilometer och vattendrag ska ha ett tillrinningsområde större än eller lika med 10 kvadratkilometer för att pekas ut som vattenförekomst.

Källa: SCB

Figur 15. Diagram som visar ägarkategorier av naturområden. Källa: SCB

1.5.5 Hot mot friluftslivets utveckling

Här redovisas exempel på faktorer som kan vara ett hot mot friluftslivet. Listan kan säkert göras längre men dessa faktorer kan ses som företeelser som sker successivt och som kan komma att påverka tillgången och/eller tillgängligheten till friluftsområden.

- Förtätning av stadskärnor på bekostnad av arealen grönyta.
- Fysiska hinder som väg- och trafikleder, viltstängsel
- Privatisering/exploatering av stränder
- Exploatering av naturområden runt stadskärnor.
- Ej tillräckligt inkluderande för alla målgrupper

2 Åtgärdsplan för friluftsmålen

2.1 Vision för friluftslivets utveckling i Västra Götalands län

Friluftsliv ska vara en naturlig del av människors liv så att naturen blir en källa till välbefinnande, avkoppling och bättre hälsa där samhället stödjer människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv med allemansrätten som grund.

Läsanvisning:

Nedan beskrivs de olika friluftsmålen. Naturvårdsverkets preciseringar för respektive mål är också redovisade.

Under rubriken ”Förslag till åtgärder” finns alla de förslag som kommit fram imöten med kommuner och föreningar. De är alltså resultatet av de träffar Länsstyrelsen haft med dessa. Med anledning av de remissvar som inkommit har Länsstyrelsen kompletterat, strukit eller slagit samman likartade åtgärdsförslag.

Sammanställningen ska ses som en idébank med olika förslag som aktörer kan göra för att bidra till friluftsutvecklingen. Den nationella friluftspolitikerna förutsätter att olika parter bidrar med ”sin del” för att uppnå eller sträva mot de mål som är relevanta utifrån sin egen verksamhet.

2.2 Övergripande strategier för utveckling av friluftslivet

Övergripande strategi för friluftslivets utveckling i Västra Götalands län sammanfattad i fyra punkter:

1. Naturområden är tillgängliga nära människors boende så att var och en utifrån sina förutsättningar ska kunna bedriva ett meningsfullt friluftsliv för lek, rekreation, hälsa och återhämtning utan särskilda kostnader.
2. Friluftsmålen är implementerade i kommunernas och myndigheternas planering, verksamhet och förvaltning så att friluftsliv dagligen kan bedrivas på människors fritid, i skolundervisningen och för att uppleva och få förståelse för natur- och kulturmiljövärden i landskapet.
3. Naturens ekosystemtjänster tillvaratas och förvaltas så att friluftslivets intressen kan tillgodoses lokalt och regionalt och utvecklas i samråd med berörda markägare, föreningar, kommuner och lokala entreprenörer inom naturturism.
4. Människors möjlighet till friluftsliv underlättas genom att informera, anlägga infrastruktur i form av leder, parkeringar och naturområden nås med lätthet med hjälp av hållbara transporter som till exempel kollektivtrafik.

2.3 Handlingsplanens tidsram

Handlingsplanen bör uppdateras vart femte år efter att uppföljning och utvärdering har genomförts.

2.4 Uppföljning och utvärdering

Länsstyrelsen har det regionala ansvaret att vart femte år utvärdera friluftslivets utveckling i länet och samma metodik bör användas vid varje uppföljningstillfälle för att enklare kunna jämföra olika programperioder. Metodiken får tas fram under programperioden.

3 Aktiviteter och åtgärder för respektive friluftsmål

3.1 Tillgänglig natur för alla

Alla människor ska ha möjlighet att vistas i och njuta av natur- och kulturlandskapet. Tillgänglighet handlar om människors kunskap om att friluftsområdena existerar och deras föreställningar om hur tillgängliga områdena är. Att känna sig välkommen till, lockad och stimulerad av naturen är avgörande för att områden ska användas.

3.1.1 Naturvårdsverkets preciseringar

1. Tillgänglighet till natur- och kulturlandskapet är tillgodosedd inom långsiktig samhällsplanering, förvaltning och skötsel samt fysiska åtgärder, kommunikation, information, vägledning och kunskapspridning
2. Utpökade områden med god tillgänglighet är kända, används och uppskattas av besökare
3. Attraktivt och tillgängligt natur- och kulturlandskap medverkar till ökad användning, bättre hälsa och livskvalitet.
4. Andelen kommuner och länsstyrelser som arbetar med naturvägledning ökar kontinuerligt.

3.1.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag till ansvarig				Parameter
	Kommun (kn)	Länsstyrelsen (Lst)	Västragöta-landsregionen (VGR)	Förening	
Ta fram en regional, digital friluftskarta med information om var friluftsliv kan bedrivas. Den ska ha information om leder för cykling, vandring och ridning och kan även ha med vattenleder för båt, kajak och kanot.	X	X	X	X	Digital karta
Ta fram kommunala friluftspaner. Länsstyrelsen anordnar temadag om hur man skriver en plan.	X	X			Antal kn med friluftspan
Informera allmänheten om vilka regler som gäller för MB, elcykel och andra nya sätt att ta sig fram i terrängen. Till exempel på kommunernas och länsstyrelsens webbplatser.	X	X	X		Info på hemsidor
Skylta upp leder hela vägen från busshållplats fram till vandringsled eller naturområde så att man kan hitta när man åker kollektivt.	X		X		Skyltar, stigar.
I varje naturreservat görs kvalitetssäkringar av anordningar så som leder, rastplatser, parkeringar, informations-skyltar mm.	X	X			Uppdaterad info + fungerande anordningar

Åtgärdsförslag	Förslag till ansvarig				
Ta fram en åtgärdsplan för tillgänglighetsanpassning i skyddade områden.	X	X			Åtgärdsplan angående tillgänglighet i kommunala och statliga naturreservat.
Gratis friluftsutrustning. Föreningsdrivet.	X			X	Antal kommuner som har sådan service.
Utveckla fler cykelturismleder och använd cykelsällskapet och andras erfarenheter av liknande projekt.			X		X km cykelleder
Rikta insatser för friluftsliv på de som saknar eller endast har liten erfarenhet av att vistas i naturen.	X	X	X	X	Aktiviteter + info
Satsa på att få fler besökare att nyttja hållbara transporter till naturreservaten och andra besöksmål i samverkan Västtrafik, Västkuststiftelsen och Länsstyrelsen.	X	X	X	X	Fler besökare till nr åker kollektivt
Ta fram en strategi för säkring av tysta områden i länet.	X	X			Strategi tas fram av Lst

3.2 Starkt engagemang och samverkan

Starkt engagemang och samverkan för friluftslivet sätter individens personliga val och engagemang i centrum. Länsstyrelserna och kommunerna har en viktig roll i genomförandet och i den lokala förankringen av friluftslivsarbetet. Länsstyrelserna har genom särskilda medel anställt friluftssamordnare och väglett kommunerna i högre grad. De ideella organisationernas engagemang är avgörande för att kunna erbjuda aktiviteter och kunskap om friluftsliv.

3.2.1 Naturvårdsverkets preciseringar

1. Andelen kommuner i Sverige som har lokala friluftsråd eller liknande ökar kontinuerligt.
2. Länsstyrelserna eller någon annan regional huvudman samordnar arbetet med friluftsliv regionalt och vägleder kommunerna.
3. Det finns ett etablerat nätverk för friluftsliv mellan statliga myndigheter och myndigheterna samverkar med de ideella friluftorganisationerna, de kommersiella aktörerna, kommunerna och markägarna i syfte att tillgängliggöra svenskt natur- och kulturlandskap.
4. Människors utevistelse i natur- och kulturlandskapet ökar.

3.2.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag till ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Lokala friluftsråd i kommunerna med representanter för olika förvaltningar, föreningar, med flera	X			X	Ett råd/kn
Barnkonventionen har blivit lag 2020. Få in dessa aspekter i den praktiska verksamheten.	X	X	X	X	Exempel där barnkonventionen beaktas.
Samarbete mellan olika kommunala förvaltningar - dela kunskap, planera och ta tillvara olika kompetensområden.	X				Exempel på hur det tvärssektoriella arbetet ändrats?
Tillsätt en friluftssamordnare i varje kommun.	X				En person/kn
Förankra föreliggande regionala friluftsplän.		X	X		Lst beslut om fastställande. Fortsatt dialog med aktörer.
Förtydliga ansvaret om vem/vilka som ansvarar för friluftsförslagen i de olika kommunerna.	X				X antal pers. med ansvar för friluftsförslagen.
Utse coach/bollplank att testa idéerna när nysatsningar görs.	X	X			Lst friluftssamordnare och lokala friluftsrådet i kn
Medborgardialoger med elevråd, pensionärsforum, familjecentral, föreningsråd, med flera.	X			X	Antal aktiviteter/kommun
Samverka med grannkommunerna och med föreningar/organisationer.	X			X	Exempel på samverkan
Naturum samverkar med grannkommunerna och med föreningar/organisationer.	X	X		X	Typ av samverkan
Föreningar kan vara en resurs för att kunna driva olika friluftsanläggningar.	X			X	Visa exempel
Hitta former för bra relationer med privata markägare.	X	X	X	X	Goda exempel
Förtydliga ansvaret mellan stat och kommun.	X	X			Utveckla här i friluftsplänen
Anordna gemensamma aktiviteter/platser där man kan mötas för människor som normalt inte engagerar sig.	X	X		X	Goda exempel
Starta konkreta avgränsade projekt för till exempel utformning av en park.	X			X	Antal projekt.
Friluftslivets år 2021.	X	X	X	X	Uppföljning 2022
Anordna temadagar och en regional tankesmedja för länets entreprenörer/yrikesverksamma inom friluftsutveckling.		X			Genomförda aktiviteter

Åtgärdsförslag	Förslag till ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Lyfta och sprida information via mejloch digitala plattformar om goda exempel.		X			Exempel, antal besök på olika hemsidor i ämnet

3.3 Allemansrätten

Många friluftaktiviteter sker på privat mark med allemansrätten som grund. Viktiga mål för friluftspolitiken är att allemansrätten värnas och att allmänhet, markägare, föreningar och företag har god kunskap om allemansrätten.

3.3.1 Naturvårdsverkets preciseringar

De regler och den tillsyn som förtydligar allemansrätten tillämpas effektivt. Syftet är att allemansrätten ska vara fortsatt stark.

1. Allmänhetens, markägares, föreningars, företags och myndigheters kunskap om allemansrätten och dess möjligheter och begränsningar är god.
2. Dialog med bland annat intresseorganisationer, markägare, företag och myndigheter om allemansrätten genomförs för att öka kunskapen, ge större förståelse och finna lösningsmodeller om det finns intresse mot sättningar eller om konflikter uppstår när det gäller allemansrättsligt relaterade frågor.
3. Dialog med bland annat intresseorganisationer, markägare, företag och myndigheter om allemansrätten genomförs för att öka kunskapen, ge större förståelse och finna lösningsmodeller om det finns intresse mot sättningar eller om konflikter uppstår när det gäller allemansrättsligt relaterade frågor.

Foto: Jesper Anhede

3.3.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag på ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Integration: Gemensamma lokala projekt, bjuda in till informationsträffar/aktiviteter om allemansrätten.	X		X	X	Antal deltagare
Informera och förklara friluftskunskap: (eldning, toa, skräphantering mm).	X	X		X	Antal exempel på insatser
Allemansrätten i teori och praktik i skolor och via studieförbunden.	X	X			Antal utbildningsinsatser

3.4 Tillgång till natur för friluftsliv

Tillgång till natur för friluftsliv innebär att friluftslivets behov säkerställs genomhållbart brukande, fysisk planering och bevarande av områden.

Tre grundläggande förutsättningar är nödvändiga för friluftsliv: tillgång, tillgänglighet och kvalitet. Ett naturområde som ligger nära, är tillgängligt och har hög kvalitet har störst möjligheter att främja friluftsliv i vardagen.

3.4.1 Naturvårdsverkets preciseringar

1. Antalet områden av lokalt, regionalt och nationellt intresse för friluftsliv som är kända och kartlagda med värdebeskrivningar ökar.
2. Andelen översiktsplaner som behandlar och visar tillgången till natur- och kulturlandskap med olika upplevelsevärden i hela kommunen ökar och uppdateras kontinuerligt.
3. Friluftslivets behov av tillgång till attraktiva natur- och kulturlandskap säkerställs genom hållbart brukande, fysisk planering och bevarande.
4. Modeller för att lösa eventuella målkonflikter mellan olika intressen är etablerade.

3.4.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag på ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Friluftsplaner behöver kopplas ihop med andra planer, till exempel folkhälsomålen, Agenda 2030, grön infrastruktur och miljömålen. När mål formuleras i planen bör de kunna relatera till de andra målen.	X	X	X		I samband med granskning av olika målplaner
Synliggör natur- och friluftsområden i tätortsnära natur. Det finns mycket att göra på hemmaplan. Alla har inte råd att åka iväg.	X	X	X	X	Antal områden som erbjuds lokalt.
Skapa dialogformer mellan markägare och nyttjare.	X		X	X	Redovisa olika lyckade exempel
Utforma förslag till nyttjanderätts-/arrendeavtal. Ta hjälp av LRF, jordägarna med flera. Mall finns framtagen av LRF.			X	X	Antal tillfällen avtalsformen används. Visa exempel på tillfällen det kommer till användning.
Ta fram verktyg som säkrar marktillgång för utpekade områden för friluftsliv som till ex. är redovisade i ÖP.	X				Exempel på områden utpekade i ÖP som kommit att nyttjas för friluftsliv.
Samhället kan behöva betala intrångsersättning som kompensation för intrång som görs för att säkra friluftslivet i ett område.	X	X			Antal tillfällen intrångsersättning använts för att tillgodose friluftslivet.
Skapa samarbete med Västrafik för att kunna nå grönområden och naturreservat med kollektivtrafik. Samarbete har inletts.	X	X	X		1.Förstudie. 2.Genomförandeplan.

3.5 Attraktiv tätortsnära natur

Attraktiv tätortsnära natur innebär att det ska finnas tillgång till natur i och i närheten av tätorter. Allmänheten ska ha tillgång till grönområden och ett tätortsnäralandskap med höga frilufts-, natur- och kulturmiljövärden.

3.5.1 Naturvårdsverkets preciseringar

1. Tillgången till sådant tätortsnära natur- och kulturlandskap som är attraktivt för friluftslivet ökar genom bevarande, utveckling och nyskapande.
2. Närbarheten till och inom tätortsnära natur- och kulturlandskap ökar genom vägar, stigar, vandringsleder, cykelvägar, ridvägar och kollektivtrafik samt genom information om dessa möjligheter.
3. Andelen av det tätortsnära natur- och kulturlandskapets kvaliteter och upplevelsevärden som är bevarade och utvecklas genom strategisk planering, förvaltning, dialog och skötsel ökar kontinuerligt.

3.5.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag på ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Regional och mellankommunal samordning av åtgärder som berör flera kommuner eller länsdelar. Kan till exempel gälla vandringsleder, skyltning och information.	X		X		Goda exempel
Satsa på information och marknadsföring av inlandets skogsleder i mindre utbyggd turistverksamhet.			X		Goda exempel
Säkra ekonomin för löpande skötsel innan nya projekt sätts igång.	X	X	X	X	Praktiska exempel

3.6 Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling

Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling innebär att friluftsliv och turism bidrar till att stärka den lokala och regionala attraktiviteten och medverkar till en stark, hållbar utveckling och regional tillväxt.

3.6.1 Naturvårdsverkets preciseringar

1. Fler företag i alla delar av landet, i städer såväl som på landsbygden, utvecklar marknaden för natur- och kulturturism.
1. Natur- och kulturturismen har fortsatt organiserat sig och utvecklat framgångsrika metoder för hållbara upplevelser och ett samarbete med turistnäringens övriga aktörer och markägare.
2. Infrastruktur och kommunikationer av olika slag fungerar väl och skapar
3. en god tillgänglighet för turistnäringen och dess besökare.
4. Fler företag i alla delar av landet, i städer såväl som på landsbygden, utvecklar marknaden för natur- och kulturturism.
5. Modeller för samverkan och dialog mellan exempelvis turistföretag och markägare är etablerade och genomförs.
6. Kunskap om kvalitet och hållbarhetsfrågor hos turistföretagen ökar.

3.6.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag på ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Satsa på information och marknadsföring av inlandets skogsleder i mindre utbyggd turistverksamhet.			X		Goda exempel
Säkra ekonomin för löpande skötsel innan nya projekt sätts igång.	X	X	X	X	Praktiska exempel
Investeringar som görs i olika anordningar för lokalbefolkningens friluftsliv bör även kunna användas och nyttjas vid lokal utveckling av naturturism.	X	X	X		Redovisa projekt och investeringar som haft synergieffekter
Säkra ekonomin för löpande skötsel innan nya projekt sätts igång.	X	X	X	X	Goda exempel

3.7 Skyddade områden som resurs för friluftslivet

Skyddade områden är en resurs för friluftslivet och handlar om att naturområdenska göras attraktiva för friluftsliv och rekreation.

3.7.1 Naturvårdsverkets preciseringar

1. Alla nya beslut om naturreservat eller nationalparker har föreskrifter som inte är onödigt ingripande när det gäller friluftsliv och organiserad verksamhet.
2. Skyddade områden, som är utsedda som särskilt besöksintressanta, har föreskrifter och skötselplaner som uppdaterats när det gäller friluftsliv och organiserad verksamhet.
3. Riktlinjer och metoder för zoneringsplanering som planeringsverktyg för friluftsliv inom skyddade områden finns och används i samtliga län samt i kommuner med lämpliga områden.
4. Antalet skyddade områden vars syfte är att främja friluftsliv ökar kontinuerligt.
5. Områden som skyddas utan stöd av miljöbalken eller på frivillig väg och som bedöms ha betydelse för friluftslivet bör i dialog med berörda markägare uppmärksammas.

3.7.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag på ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Fortsätta ta beslut om bildande av nya naturreservat för friluftslivets behov.	X	X			Antal skyddade områden med bl.a. friluftsmotiv.
Utse kontaktpersoner i kommunerna respektive Länsstyrelsen för dialog angående naturreservat.	X	X			Aktuella och tidigare ärenden
Framhåll och marknadsför kommunens friluftsområden. Kommer i skymundan för naturreservaten.	X				Exempel på marknadsföring.
Fokusera på vattnets betydelse för friluftslivet och säkerställ att det alltid finns tillräckligt bred passage utmed stränderna för allmänheten vid bebyggelse.	X	X	X		Studera givna strandskyddsdispenser. Studera resultat från tillsynskampanjer.
Ge friluftsfrågorna stor vikt i ÖP-arbetet.	X				Utvärdera uppföljning och granskning.
Samordna GIS-arbetet med information och attribut.	X	X			Beskriva utvecklingen och vilka som agerat.
Kartlägg, skydda och informera om tysta områden som underlag i kommunernas planarbete.	X				Sammanställningar och regionalt planeringsunderlag.
Säkerställ friluftsområden, utanför detaljområden, som är välbesökta men som idag saknar långsiktigt skydd.	X				Redovisa antal områden och hur nyttjande säkrats långsiktigt.
Bedriv aktiv tillsyn för att få bort privata anläggningar, exempelvis bryggdäck som hindrar allemansrättslig tillgänglighet till stränderna	X	X			Antal tillsynsdagar och kommuner.
Översyn av föreskrifter för allmänheten i naturreservaten för att möjliggöra friluftsliv eller för att reglera friluftslivet.	X	X			Antal objekt som haft översyn.
Sociala anordningar i reservaten ska läggas in på Länsstyrelsens webb om naturreservat.	X	X			Antal och datum för kvalitets-säkring.

3.8 Ett rikt friluftsliv i skolan

Ett rikt friluftsliv i skolan innebär att grundskolorna bedriver friluftslivsverksamhet och undervisning om en god miljö och hållbar utveckling enligt styrande dokument.

3.8.1 Naturvårdsverkets preciseringar

1. Goda möjligheter ges till friluftsliv och utomhusvistelse.
2. Får kunskaper om förutsättningar för en god miljö och hållbar utveckling
3. Hänsyn tas till individens förutsättningar och behov att få tillgång till ettrikt friluftsliv.

3.8.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag på ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	För	
Avsätt och bevara kommunala natur- och skogsområden som skolskogar. Förbundet Skog och Ungdom Väst är villiga att hjälpa till.	X				Antal skolskogar/kommun
Gynna biologisk mångfald på olika sätt i skolskogen med pedagogiska exempel.	X				Exempel på åtgärder som gynnat växter och djur.
Pedagogiska naturstigar för barn.	X				Antal naturstigar.
Bevara tätortsnära naturområden som kan nyttjas av skolorna.	X				Redovisa antalet tätortsnära områden som kan nyttjas.
Introducera friluftslivet som ämne i förskolor och skolor.	X	X			Samla på goda exempel.
Anordna friluftsdagar.	X				Antal friluftsdagar med friluftstema.
Nyttja naturen för utomhuspedagogik inom flera ämnesområden.	X	X			Visa exempel på hur olika ämnen kunnat nyttja utomhuspedagogik.
Utbildning för skolpedagoger.	X	X	X	X	Antal utbildningsdagar i kommuner och i länet.

3.9 Friluftsliv för god folkhälsa

Friluftsliv för god folkhälsa handlar om att skapa goda förutsättningar så att människor kan vara regelbundet fysiskt aktiva i natur- och kulturlandskapet.

Samhället står inför en rad utmaningar kopplade till våra levnadsvanor och livsstil, till exempel har stillasittande och psykisk ohälsa ökat. Friluftslivet kan utgöra en viktig resurs i folkhälsoarbetet. Naturvistelse har flera positiva hälsoeffekter, såväl fysiskt som psykiskt och friluftsliv ger möjlighet till fysisk aktivitet, avkoppling, rekreation och återhämtning.

3.9.1 Naturvårdsverkets preciseringar

1. Genomförandet av effektiva insatser följs upp i kommuner. Det följs också upp hur samverkan mellan kommuner, landsting och den ideella sektorn skapar förutsättningar för fler människor att bli eller förbli fysiskt aktiva genom friluftsliv.
2. Evidensbaserade indikatorer som belyser sambandet mellan friluftsmiljöer och hälsa etableras.
3. Utifrån aktuell forskning sammanställs kunskaper om effektiva metoder och insatser som främjar vistelser i friluftsmiljöer och hälsa. Dessa sprids till kommuner, regioner, ideella organisationer och andra berörda aktörer.
4. Antalet kommuner som uppnår kriterierna fastställda för Sveriges friluftskommuner ökar.

3.9.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag på ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Friskvårdsprojekt ledda av ideella organisationer.				X	Ta del av goda exempel.
Verka för FAR, (fysisk aktivitet på recept) får ökad kännedom och tillämpning.			X		Beskriv förekomst och tillämpning.
Uppföljning av Regionens och kommunernas folkhälsoarbete beträffande friluftsliv.	X		X		Ta del av sammanställningar eller undersök vad som genomförts.

3.10 God kunskap om friluftslivet

God kunskap om friluftslivet innebär att det bör finnas etablerad forskning och statistikinsamling kring friluftsliv som utgår från ämnesfältets bredd och mångvetenskapliga karaktär, är långsiktig över tiden och bygger på behoven hos friluftslivets aktörer.

3.10.1 Förslag till åtgärder

1. Forskning om friluftsliv stöds på ett sätt som tillvaratar ämnets bredd, skapar bra möjligheter till finansiering och utveckling. En nationell nätverksorganisation är etablerad, angelägna forskningsområden är identifierade och en nationell forskarskola är inrättad. Forskning om friluftsliv uppfattas som en attraktiv karriärväg och svensk friluftsforskning står sig väl internationellt.
2. Statistik om friluftslivet finns och är utformad för att motsvara samhällets behov. Statistiska centralbyråns ULF-undersökning (undersökning om levnadsförhållanden) och myndigheternas statistikinsamling har utvecklats för att passa de nya friluftslivspolitiska ambitionerna.
3. Berörda myndigheter, organisationer, markägare, kommuner och företag har god kunskap och kompetens i frågor om friluftsliv, landskapets utformning, hållbart nyttjande och natur- och kulturturism omfattande hela friluftslivspolitikens bredd.
4. Forskningsresultat och statistik om friluftsliv kommuniceras aktivt och sätts in i ett större sammanhang.

3.10.2 Förslag till åtgärder

Åtgärdsförslag	Förslag på ansvarig				Parameter
	Kn	Lst	VGR	Förening	
Besöksenkäter, räkning och intervjuer i naturreservaten.	X	X			Sammanställ och redovisa resultat.
Intervjuundersökningar om människors friluftsvanor.		X			Sammanställ och redovisa resultat.
Bistå och följ Mistra-programmet "Sport & Outdoors" via GU.	X	X	X	X	Antal arbetstimmar i projektet.
Besöksräkning i friluftsområden.	X				Sammanställning och redovisning av resultat.
Uppföljning av Regionens satsning på ledutveckling.			X		Ta del av Regionens satsning.

Referenser

- (Naturvårdsverket, 2015. Rapport 6700 <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6700-7.pdf?pid=16863>).
- Grönska i relation till hälsa, Paldanius A. m fl. Sahlgrenska Universitetssjukhuset, VMC.
- Grönstrukturen i landets tätorter när kartlagd, Rådet för Hållbara städer, 2019-12-09.
- Hur grönt är det där du bor? – se hela listan. Webbplatsen för Hem & Hyra 12 december 2019. Red. Ida Karlsson.
- Befolkningen i Västra Götaland, Verksamhetsanalys 2017. Västra Götalandsregionen. Webbsida.
- Regional handlingsplan för grön infrastruktur, Rapport 2019. Länsstyrelsen Västra Götalands län.
- Grönytor och grönområden i tätorter 2015. SCB
- Boendestrategi 2012, Del 1, underlag. Lysekils kommun.
- Allemansrätten” – vad säger lagen, Bertil Bengtsson. Naturvårdsverket ISBN 91-620-8161-6
- <https://camm.sll.se/miljohalsa-online/gronstruktur/regler-och-riktvarden-for-stadsgronska/> Region Stockholm Centrum för arbets- och miljömedicin.
- Bostadsnära natur – inspiration och vägledning
https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/bostadsnara_natur.pdf
- Grönområden för fler – en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/f5981a14af284331aa957f724bbdbcf4/r2009-2-gronomraden-for-fler.pdf>
- Grön infrastruktur och fysisk planering - så kan planeringen bidra
<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-8843-9.pdf>
- Allemansrätten – Vad säger lagen? Bertil Bengtsson, ISBN 91-620-8161-6. Naturvårdsverket.
- Handlingsplan Agenda 2030.
<https://www.regeringen.se/rapporter/2018/06/handlingsplan-agenda-2030/>
- Sveriges miljömål. <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/>
- Regionfakta, statistik och fakta om länen och kommunerna. Finansiär Regionförbund och länsstyrelserna. <https://www.regionfakta.com/>
- Grönstrategi för en tät och grön stad – Göteborg stad. 2014.
- Gröna rehabs modell – vid stressrelaterad ohälsa. Larsson, Abrahamsson, Berko, Brissman och Grahn. Studentlitteratur 2020.

Foto: Jesper Anhede

Det skrivs många vetenskapliga artiklar och här följer några exempel:

Bengtsson, A.; Grahn, P. 2014. Outdoor environments in healthcare settings: A quality evaluation tool for use in designing healthcare gardens. *Urban Forestry & Urban Greening* 13 (4): 878-891

Björk, J.; Albin, M.; Grahn, P.; Jacobsson, H.; Ardö, J.; Wadbro, J.; Östergren, P-O.; Skärbäck, E. 2008. Recreational values of the natural environment in relation to neighbourhood satisfaction, physical activity, obesity and wellbeing. *Journal of Epidemiology & Community Health* 62 (4): e2-e2

De Jong, K.; Albin, M.; Skärbäck, E.; Grahn, P.; Björk, J. 2012. Perceived green qualities were associated with neighborhood satisfaction, physical activity, and general health: Results from a cross-sectional study in suburban and rural Scania, southern Sweden. *Health & Place* 18 (6): 1374-138

Grahn, P. 1991a. Om parkers betydelse: parkers möjligheter att underlätta och berika föreningsverksamhet och arbete på daghem, skolor, servicehus och sjukhus. SLU Alnarp.

Grahn, P. 1991b. Landscapes in our minds: people's choice of recreative places in towns. *Landscape Research* 16 (1): 11-19.

Grahn, P. 1993. Planera för bättre hälsa! Om sambandet mellan grönområden och hälsa, pp. 109-122 in Kullinger, B. (ed). *Planera för en bärkraftig utveckling*. Byggforskningsrådet T26:1993. Stockholm.

Grahn, P. 1994. Green structures - The importance for health of nature areas and parks. *European Regional Planning* 56: 89-112

Grahn, P. 1996. Wild nature makes children healthy. *Swedish Building Research* 4: 16-18

Nordström, E.M.; Dolling, A.; Skärbäck, E.; Stoltz, J.; Grahn, P.; Lundell, Y. 2015. Forests for wood production and stress recovery: trade-offs in long-term forest management planning. *European Journal of Forest Research* 134 (5), 755-767

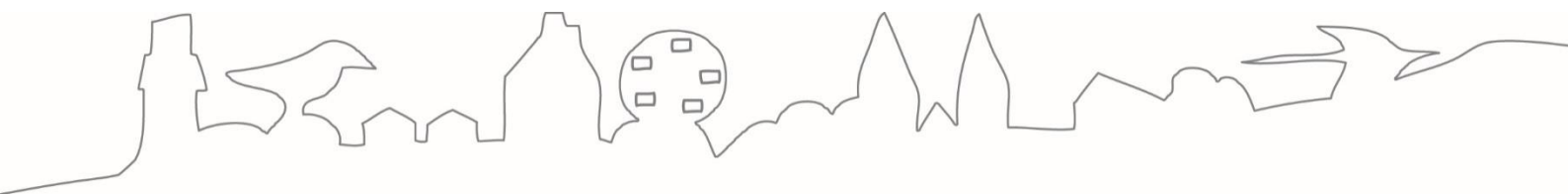
Ottosson, J.; Grahn, P. 2005. A comparison of leisure time spent in a garden with leisure time spent indoors: On measures of restoration in residents in geriatric care. *Landscape Research* 30 (1): 23-55

Pálsdóttir, A.M.; Persson, D.; Persson, B.; Grahn, P. 2014. The journey of recovery and empowerment embraced by nature—Clients' perspectives on nature-based rehabilitation in relation to the role of the natural environment. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 11 (7): 7094-7115

Pálsdóttir, A.M.; Stigsdotter, U.K.; Persson, D.; Thorpert, P.; Grahn, P. 2018. The qualities of natural environments that support the rehabilitation process of individuals with stress-related mental disorder in nature-based rehabilitation. *Urban Forestry & Urban Greening* 29:312-321

Pálsdóttir, A.M., Wissler, S.K., Nilsson, K., Petersson, I.F. and Grahn, P. 2015. Nature-based rehabilitation in peri-urban areas for people with stress-related illnesses – a controlled prospective study. *Acta Horticulturae* 1093, 31-35. DOI: 10.17660/ActaHortic.2015.1093.2

Stigsdotter, U.K.; Corazon, S.S.; Sidenius, U.; Kristiansen, J.; Grahn, P. 2017a. It is not all bad for the grey city—A crossover study on physiological and psychological restoration in a forest and an urban environment. *Health & Place* 46, 145-154

Länsstyrelsen
Västra Götaland